

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ**

Гладько М. В.

**ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО. РИСУНОК.
ЗОБРАЖЕННЯ ПРОСТИХ ГЕОМЕТРИЧНИХ
ФОРМ НА ПЛОЩИНІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Черкаси – 2023

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

УДК 741.021.2 (076)

*Рекомендовано до друку рішенням методичної ради
Черкаського державного бізнес-коледжу
(Протокол № 6 від 20 червня 2023 р.)*

Укладач: Гладько М.В.

Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині. Методичні рекомендації. – Черкаси: 2023. – 40 с.

Рецензент: Гладун О. Д., кандидат мистецтвознавства, доцент, директор КЗ «Обласний художній музей» ЧОР.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до навчальної програми «Образотворче мистецтво» для студентів другого курсу (перший модуль), містять короткі теоретичні відомості та перелік завдань з теми «Зображення простих геометричних форм на площині», можуть використовуватися при вивченні курсу «Рисунок». Навчальне видання містить теоретичні відомості у такій послідовності: організація робочого місця, набуття первинних навиків під час рисування (постановка руки, положення мольберта відносно натури), загальні відомості про художні матеріали, культуру рисунка.

У методичних рекомендаціях запропоновано послідовний перелік практичних завдань з рисунка та наведено ілюстративний матеріал до типових постановок.

Призначено для студентів закладів фахової передвищої освіти.

Затверджено на засіданні
циклової комісії дизайну

Протокол № 8 від 05 червня 2023 року

© Гладько М. В. 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Організація робочого місця, постановка руки, набуття первинних навичок з рисунка	6
Розділ 2. Рисунок гіпсового куба	11
Розділ 3. Постановка з двох геометричних предметів (гіпсовий конус, куля)	16
Розділ 4. Постановка з трьох геометричних предметів (гіпсовий куб, куля, циліндр)	19
Розділ 5. Ілюстрації	21
Список рекомендованих джерел	36

ВСТУП

Мистецтво малювання є процесом створення ілюзії видимого світу, що ґрунтується на реалістичному зображенні. Важливість рисунка як основи реалістичного мистецтва не потребує додаткових пояснень. Йому відведено особливу роль у процесі навчання. У системі професійної освіти з підготовки спеціалістів художнього профілю навчальний рисунок посідає провідне місце.

Мистецтво рисунка є єдиним художньо-творчим і навчально-пізнавальним процесом, який дозволяє розвинути спостережливість, уяву, фантазію, координацію руки та ока. Крім того, він дає можливість набути особливого бачення світу і витонченого сприйняття, а також теоретичних знань та практичних навичок у цій галузі.

У посібнику подано основні принципи зображення натурних форм. Наведено основні методичні прийоми та правила зображення предметів на площині. Це дозволяє зрозуміти закономірності побудови будь-яких складних форм і знайти короткий шлях до грамотного освоєння рисунка. Цей так званий геометральний метод є зручним для аналізу, виявлення та зображення на площині різноманітних форм.

Для того, щоб навчитися правильно зображати предмети з натури на площині, студентам необхідно мати уявлення про їхню форму і конструкцію. Ці відомості допоможуть зрозуміти та розібратися в побудові предметних форм при зображенні.

Головне завдання курсу передбачає навчання правильному баченню об'ємної форми предмета та вмінню її логічно, послідовно зображати на площині аркуша. Задля цього вивчення рисунка розпочинається з простих геометричних предметів.

У природі неможливо уявити тіло, яке має абстрактну форму. Втім, зображення простих геометричних предметів

допоможуть здійснити перехід до зображення предметів реальних, які повсюди оточують людину, включаючи форми живої натури.

Під формою предмета маємо розуміти геометричну сутність його поверхні, що характеризує його зовнішній вигляд. Будь-який предмет чи об'єкт у природі має свою форму, а форма передбачає об'єм.

Ці два поняття – *форма* й *об'єм* – нерозривно пов'язані між собою, утворюють єдине ціле й окремо у природі не існують. Об'єм предмета – це тримірна величина, обмежена у просторі різними за формами поверхнями (будь-які предмети мають висоту, ширину і довжину).

Форма будь-якого предмета становить його геометричну сутність, його зовнішній вигляд. Художник і педагог Д. Н. Кардовський вважав, що форма є масою, яка має той чи інший характер, подібно до геометричних тіл, як-от: куб, куля, циліндр тощо. Це твердження можна віднести й до живих форм, які попри всю складність мають в основі приховану геометричну сутність. Таким чином, вивчення, опанування рисунка необхідно розпочинати з простих геометричних форм.

РОЗДІЛ 1

Організація робочого місця, постановка руки, набуття первинних навичок з рисунка

Терміни. Перш ніж розпочати пропедевтичний курс з рисунка, маємо визначити спеціальну термінологію. У літературі з образотворчого мистецтва зазвичай зустрічаємо термін *малюнок*, а власне, процес створення останнього визначається як *малювання*. Зі свого боку термін *рисунок* не є калькою з російської мови, а вказує на академічний (навчальний) процес створення графічного зображення.

Саме тому навчальна дисципліна має назву «Рисунок». Процес практичного опанування дисципліни визначається як *рисуння*, де *рисуння* і *малювання* є практично синонімічними поняттями. Але *малюють* діти чи художники (йдеться про творчість), а *рисують* ті, хто вивчає/опановує дисципліну.

У своєму викладі матеріалу ми користуємося і визначенням *малювати*, і визначенням *рисувати*.

Варто вказати, що організації робочого місця студента та постановці руки при рисунку/малюванні як набуттю первинних навичок з рисунка у навчальній літературі приділяється мало уваги, хоча саме вони формують правильний підхід до вирішення образотворчих завдань.

Розпочнемо з організації робочого місця та зазначимо, що висота і постановка мольберта з планшетом під час створення рисунка з натури має велике значення.

Слід знати, якщо постановка розташована на досить високому подіумі, малювати зручніше стоячи з частими відходами на відстань, щоб контролювати свою роботу. Мольберт повинен розташовуватися проти навчальної постановки (якщо можна) на відстані п'яти розмірів

зображуваного об'єкта. Наш зір бінокулярний, а тому так краще сприймається загальний об'єм постановки.

Мольберт має розміщуватися правіше від погляду на постановку, якщо студент малює правою рукою, або лівіше, якщо малює студент працює лівою рукою. Така орієнтація мольберта необхідна для того, щоб не перекривати постановку витягнутою рукою з олівцем або з іншим художнім матеріалом.

Мольберт з планшетом слід максимально орієнтувати на постановку, щоб можна було одночасно бачити власний малюнок і зображуваний об'єкт двома очима. Для перевірки правильності положення мольберта щодо постановки слід по черзі закрити ліве і праве око, планшет не повинен перекривати поле видимості.

Висота планшета на мольберті й кут нахилу мольберта підбирається так, щоб погляд того, хто малює, був перпендикулярним до планшета і потрапляв (був направлений) у його центр. Це потрібно для того, щоб уникнути перспективних скорочень зображення і контролювати вертикаль.

Той, хто малює, повинен знаходитися на відстані витягнутої прямої руки від планшета і ніяк інакше, адже саме так можна охопити поглядом все зображення водночас.

Планшет, папір, олівці для рисунка

Планшет заданого розміру повинен мати гладку лицьову поверхню, тому що будь-які нерівності чи порізи планшета позначаються на якості малюнка, дають непередбачувані ефекти, бруд. Незручно малювати на планшеті, покоровленому гвинтом або з внутрішнім прогином. Прогин планшета, що може призвести до протикання паперу, легко усувається прибитою або вклеєною з внутрішньої сторони дерев'яною планкою, яка вирівнює площину планшета.

Планшет необхідно обтягувати папером мокрим способом. Інформації про те, як обтягнути планшет, достатньо в

інтернеті. Тому зупинятися на цьому не вважаємо за доречне. Якісний малюнок/рисунок неможливо виконати на зім'ятому папері, приколеному кнопками або приліпленому скотчем, коли папір «дихає під олівцем».

Папір для рисунку олівцем бажано вибирати не гладкий, але й не акварельний, адже останній має суттєвий рельєф. Натягнутий на планшет папір можна злегка тонувати аквареллю, чаєм, кавою. Рисунок на тонованому папері, особливо м'якими матеріалами, має цілісний та ефектний вигляд.

Положення руки рисувальника, або як тримати олівець

Тримання олівця в руці має дуже важливе значення. До правильної позиції руки з олівцем необхідно себе привчати, хоча спочатку це здається незручним. За правильного положення руки з олівцем можна уникнути бруду в роботі, штрихування буде виглядати охайніше, завдяки кращій координації кисті руки вона не буде стомлюватися, відстань до рисунка збільшиться, що дозволить контролювати весь аркуш паперу.

Олівець тримають трьома пальцями правої руки (якщо не ліва): великим, вказівним і середнім. Кисть руки має бути розслаблена. Кінець олівця має бути спрямований у центр долоні, але не повинен її торкатися. Мізинець руки має бути витягнутим до планшета і злегка торкається його нігтем (не м'якою частиною), ніготь великого пальця завжди видно (Рис. 1) [18]. Під час рисування олівець слід час від часу прокручувати в пальцях, тоді він буде самоагострюватися об папір.

Графітний олівець та інші матеріали для рисунка

Графітний олівець є основним матеріалом для навчального рисунка і, а тому не бажано економити на ньому. Не рекламуючи окремі бренди, порадимо користуватися олівцями, які призначені для професійного використання і

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунокзображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

продаються у спеціалізованих магазинах (художніх салонах). Твердість олівців для навчального рисунка коливається від 2Н до 2В. Тому необхідно мати декілька олівців різної твердості.

Варто зазначити, що олівці, твердіші за 2Н, призначені для креслярів і в руках художника будуть псувати папір та погано стиратися. М'які олівці типу 6В-8В випускаються для начерків і під час тривалої роботи над рисунком дають бруд, тому краще їх не використовувати. Гострити/підгострювати олівець бажано гострим ножом, розмір підгостреної частини олівця повинен бути не менше трьох сантиметрів. Усілякі точилки, які продаються в магазинах канцтоварів, є непридатні, оскільки дають занадто тупий кут заточення.

Олівці мають властивість зменшуватися при використанні. Коли олівець зменшиться приблизно наполовину, для зручності роботи його вставляють у подовжувач, який можна придбати у художніх салонах. Можна і навіть рекомендовано використовувати цангові олівці з грифелем діаметром 2 мм. Грифелі різної твердості для таких олівців є і продаються окремо. Тонкі механічні олівці або товсті з грифелем 6-8 мм для навчального рисунка використовувати небажано, адже вони призначені для інших завдань.

Підібрати хороший папір та відповідний до нього олівець за великої пропозиції сьогодні досить непросто. І якщо у вас вийшло, і ви чуєте шурхіт олівця по шорсткій поверхні паперу, олівець не ковзає і не маже, гумка стирає без бруду, а ви, малюючи, отримуєте задоволення хоча б від технічної сторони питання, то варто придбати якомога більше цього сорту паперу і саме цих олівців про запас.

Гумку краще використовувати з натурального каучуку. Вона має бути загостреною і чистою. М'які гумки типу «клячка» призначені для малюнків, що виконуються вугіллям. Вугілля легко видаляється з паперу, а змахувати, видаляти залишки

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

звичайної гумки неможливо, тому й придумані всілякі «клячки» і формопласт. Використовувати їх для рисунка олівцем непродуктивно і незручно. Тут доцільно навести м'які матеріали для рисунка: сангіна, вугілля, соуси та сепії, пастелі темних тонів тощо. Це цікава і непроста тема, яка заслуговує окремого розгляду.

На завершення першого розділу маємо зазначити, що можна малювати чим завгодно і на будь-якому матеріалі, при цьому малюнок може бути шедевральний, що підтверджується в багатьох оповіданнях про великих художників. Однак, це зовсім не стосується нашої теми, теми навчального/академічного рисунка.

Не можна малювати, коли планшет погано освітлений або на планшет плямами падають сонячні промені. Спочатку варто усунути ці проблеми й тільки тоді працювати. Ми абсолютно не говоримо про малюнок (точніше змальовування) з екрана телефону чи планшета, зі спотвореннями й фотоперспективою. Адже натура знаходиться у майстерні, і треба лише взяти мольберт, стати й почати працювати. Тому головною умовою і рекомендацією для якісного результату у створенні рисунка є забезпечення максимально зручних умов процесу його виконання. Під час занять необхідно відмовитися від телефону і плеєра, працювати важливо мовчки, не відволікаючись, адже рисунок вимагає максимальної концентрації.

Правил і прийомів у зображенні тривимірного об'єкта на двовимірній площині не так багато, але їх потрібно неухильно дотримуватися.

Важливо пам'ятати, що академічний рисунок чи творчий малюнок завжди умовні – це завжди ілюзія, обман. Та якщо не опанувати принципи створення цієї ілюзії, рисунок/малюнок перетвориться на технічне змальовування, перелічення світлих і темних плям, картинку-розмальовку.

РОЗДІЛ 2

Рисунок гіпсового куба

Практично у всіх навчальних закладах, в яких вивчається дисципліна «Рисунок», перше завдання – це рисунок гіпсового куба. На його прикладі розкривають багато понять, на яких ґрунтується весь «Рисунок» як предмет. Складно недооцінити корисність та необхідність цього завдання: одночасно відбувається знайомство з лінійною і повітряною перспективою; поняттями світла, власної тіні й тіні, що падає, півтонів, рефлексу; знайомство з масштабністю і композиційним розташуванням зображуваного предмета в заданому форматі паперу; виробляються навички штрихування (Рис. 2) [19].

Рисунок гіпсового куба закладає поняття площинного вирішення об'ємної форми. Від куба беруть початок зображення більшості складних форм. Наприклад, форму голови людини можна розглядати як форму у фас і профіль, де стик цих основних площин можна порівняти з гранями куба. Тому вважаємо за необхідне зупинитися на зображенні куба досить детально.

Компонування рисунка куба (і не тільки куба) слід починати з габаритів. Спочатку необхідно приблизно позначити на папері верхній, нижній, правий і лівий краї, враховуючи, що з тіншової сторони предмет буде більш контрастний щодо фону і змістить візуальний композиційний центр. Не потрібно відміряти однакові поля паперу навколо зображуваного предмета, контрастнішу грань краще змістити ближче до центра. Важливо визначитися з розміром зображуваного предмета, він не повинен бути занадто великим (великому зображенню тісно на папері) або занадто дрібним (дрібний кубик буде виглядати слабким і нерішучим) проти аркуша паперу.

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

Будь-якому зображенню, зокрема й зображенню куба, має бути «затишно» у форматі. Тільки визначившись з масштабом і компонованням предмета, можна починати ділити його на межі. Найчастіше рисувальнику видно три площини куба: верхня і дві бічні, які мають різні маси по відношенню одна до одної і по-різному освітлені. Слід порівняти їх між собою (Рис. 5) [22].

Лінійна перспектива. У форматі даного курсу не будемо детально зупинятися на перспективній будові. Перспектива – окрема дисципліна, однак визначення своєї лінії горизонту щодо зображуваного куба є обов'язковою і неодмінною умовою виконання рисунка куба. Здебільшого лінія горизонту знаходиться вище, відповідно до точок сходження, що завжди розташовуються на лінії горизонту рисунка і спрямовані під кутом вгору. Що більше видимою є площина куба, то більшим є її перспективне скорочення і ближчим до вертикалі лінії, спрямовані до точки сходження.

А тому, що ширшою є видима площина, то сильніше вона наближається до квадрата, то далі від неї знаходиться точка сходження, а лінії сходження більш горизонтальні. У ракурсі, коли куб розташований фронтально до рисувальника, останній бачить тільки дві площини: передню – найбільш подібну до квадрата, межі її вертикальні та горизонтальні, і верхню, що прямує в одну точку сходження. У цьому випадку ми маємо справу з прямою перспективою (Рис. 4) [21]. Коли рисувальнику видно хоча б вузьку смужку бічної площини, передню і бокову – перспектива називається кутова. За такого положення куба жодна з зображуваних граней не буде горизонтальною. За кутової перспективи ми завжди маємо дві точки сходження (Рис. 3) [20].

У теорії існують способи обчислення точок сходження на лінії горизонту, але на практиці, коли ці точки виходять за межі аркуша паперу, зазвичай визначення цих точок є досить

умовним. Правило одне: що більшим є предмет, то сильніше скорочуються його площини, а точки сходження стають ближче одна до одної. У зображенні маленького предмета, наприклад кубика для гри в кості, заведено використовувати зовсім невеликі перспективні скорочення. Таким чином, за допомогою перспективи, художник може масштабувати зображення.

Кілька слів про лінії. Лінія в рисунку не є самодостатньою, лінія є межею площини, форми. Вона завжди чомусь належить: або краю предмета, або фону, або розділяє освітлену і менш освітлену площину на предметі. Лінія завжди передбачає тонову розтяжку, градієнт у той чи інший бік. Тому хочеться застерегти від однакової, дротяної лінії в побудові форми.

Про повітряну перспективу і контраст. Спочатку варто підійти до вікна і подивитися вдалечінь, потім на підвіконня або на будь-який ближчий предмет. Знову вдалечінь. Стає очевидним, що ближчий до рисувальника предмет контрастніший, ніж далекі предмети. Контраст – це різниця між світлим і темним. Різниця між освітленою площиною підвіконня і неосвітленою у декілька разів перевищує тонову різницю між світлом і тінню. На цьому заснована повітряна перспектива – одне з головних понять в рисунку. Формулювання найпростіше: ближче – контрастніше, далеко – контраст спадає. Ближче – більша різниця між світлом і тінями, далеко – все стає більш однаковим по тону.

Світло, півтони, власна тінь і тінь, що падає, рефлекси. Світло завжди рухається по прямій. Що більш перпендикулярною є площина і що ближче вона до джерела світла, то вона більш освітлена. Ці місця називають світлими. Якщо предмет має велику відбивну здатність, на його гладкій

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

поверхні з'явиться ще і відблиск. Відблиск стає виразним і все більше проявляється на гладкій поверхні. На матових поверхнях відблиски розмиті. Місце, де світло ковзає по поверхні, освітлює її під певним кутом, називається півтон. Місця, куди світло не потрапляє, називаються власними тінями.

Світло від джерела освітлення відбивається від площини, на якій розташований предмет, від предметів, що розташовані поруч. Такі відбиті світла, що підсвічують тіні предметів, називаються рефlekсами. Рефlekси ніколи не суперечать світлу і півтонам. Вони належать тіням. Більш гладкий предмет, наприклад, скло або полірований метал, має більш виразні та сильні рефlekси. Місця на площинах, куди світло не потрапляє, бо ці місця відгороджені предметом, що перешкоджає проникненню світла, називаються тінями, що падають (Рис. 7) [24].

Кожна градація тону відіграє свою партію: світла можуть бути світлішими в міру наближення до джерела освітлення, а можуть згасати вдалині від джерела, але вони завжди є світлішими, ніж півтони. Півтони світліші за рефlekси, а рефlekси світліші за тіні. Рисунок, в якому тіні «плутаються» з півтонами, а півтони зі світлом і рефlekсами, називають роздробленими. Роздроблений рисунок – це погано! Цілісним називають рисунок з витриманими світлотіньовими партіями.

Штрихування. Рисувальнику недостатньо розуміти теорію рисунка, треба своє вміння донести до глядача. Необхідно постійно тренувати свою руку. Хороше штрихування – не головне, але технічно виконаний рисунок має значно кращий вигляд і навіть відволікає від певної асиметрії та неточностей у конструюванні предметів.

Твердження про те, що штрихування повинне бути «по формі предметів», повторювати їхню геометрію, не зовсім правильне. Точніше, це тільки один з безлічі способів передачі

форми предметів і глибини зображуваного простору. Автор цього посібника вважає, що важливі не штрихи в рисунку, а правильність співвідношення тонових плям, які формують власні тіні та тіні, що падають, півтони, світло і рефлекси. Лінії штрихування мають бути впорядкованими, систематичними та акуратними, повинні бути в стильовій єдності з зображенням.

Складність в оволодінні малюнком олівцем полягає ще й у тому, що надмірне захоплення красою й акуратністю штрихування може нашкодити цілісності зображення. Лінійно-конструктивна побудова форм предметів нерозривно пов'язана з тоновим ліпленням їхнього об'єму, постановкою на площині й передачею глибини простору. Тому рекомендується вести рисунок поетапно, поступово штрихуванням набираючи загальний тон одночасно по всій площині аркуша паперу від світлих місць до темних. Грубою помилкою є штрихування окремих частин рисунка, наприклад, зобразивши спочатку куб, потім заштрихувати фон, передній край площини, домальювавши тінь, що падає від куба.

РОЗДІЛ 3

Постановка з двох геометричних предметів (гіпсовий конус, куля)

За своєю значущістю друге завдання ніяк не поступається першому, рисунку куба. Втім, поступово додалися певні складнощі: на площину треба поставити не один, а два предмети, трактування ліплення форм кулі та конуса значно відрізняються від попереднього завдання, предмети складніше закомпонувати в заданий формат, об'єднавши їх в єдину тонову пляму. Важливо також зберегти спільну для конуса і кулі єдність освітлення, єдність власних тіней і тіней, що падають, півтонів і рефлексів (Рис. 6, 8, 9, 10) [23], [25], [26], [27].

Необхідно вивчити та зрозуміти конструктивні й світлотонові закономірності – алгоритми зображення цих предметів так, як вони, разом з кубом, циліндром і тором, є основними простими формами, з яких складається будь-який живий чи неживий предмет, зображуваний художником. Якщо порівнювати образотворчу мову з мовою лінгвістичною, де відблиск, світло, півтон, рефлекс, власна тінь і тінь, що падає, є, скажімо, літерами, то п'ять простих геометричних форм: куб, куля, циліндр, конус і тор – це слова, з яких складається безліч складних форм.

Для студента дуже важливо зрозуміти, що не засвоївши базових понять у вивченні рисунка, як-от: цілісність і методичність, правильність в роботі над першими завданнями, він не зможе освоїти весь наступний курс образотворчого мистецтва. Брак знань в якійсь галузі пластичної анатомії, наприклад, можна відновити за допомогою спеціалізованих книг та інтернету, можна освоїти техніку або образотворчий матеріал, але нерозуміння базових основ рисунка не дозволить

розвиватися далі! Можна тільки повернутися назад і почати все спочатку!

Рисувати конус нескладно. З-поміж перерахованих основних геометричних фігур він – найпростіший в освоєнні. Важливо зрозуміти, що його основа, те, на чому він стоїть, при вигляді зверху, є колом. При рисуванні конуса в ракурсі слід «покласти» його на площину, при цьому основа конуса візуально трансформується в овал. Фронтальна сторона овалу залишається незмінною, а вузька може змінювати свій розмір залежно від лінії горизонту того, хто малює. Чим вище лінія горизонту, тим ширше овал. Овал завжди буде мати закруглені, негострі краї. При лінії горизонту, що збігається з підставкою конуса (студент малює сидячи, конус на високому під'юмі), овал випрямляється й обриси конуса перетворюються в трикутник. Вертикаль, проведена при побудові конуса, допоможе не порушити його симетрію. Для виявлення об'єму слід подумки уявити конус, поділений на межі. Грані утворюють занадто витягнуті трикутники від вершини конуса до основи. Використовуючи термінологію, яка застосовується в геометрії, можна сказати, що поверхня конуса – це безліч складових, що з'єднують вершину та основу під прямим кутом. Найяскравішою буде грань, що розташована перпендикулярно до джерела освітлення, з боків півтони плавно переходять у тіні, найтемніша тіньова грань знаходиться протилежно від світла, краї конуса завжди підсвічують рефлекси.

Навіть якщо студент з огляду на недостатню тренованість бачення тону не помічає рефлексів, йому не слід від них відмовлятися: рисунок без рефлексу з тіньової сторони буде здаватися «вирізанним». Це і є алгоритм зображення конуса.

Зображення кулі також вимагає знання алгоритму: якщо конус у фронтальному ракурсі можна порівняти з трикутником, то куля – це завжди коло. Воно не змінюється зі зміною ракурсу. Змінюється тільки розташування тіней, півтонів і рефлексу.

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

Також, як і під час зображення будь-якого іншого предмета, світло на поверхні кулі перпендикулярне щодо джерела освітлення. Навколо круглої плями світла концентричними колами розташовуються півтони, що набирають тону насиченість в міру віддалення від світла і плавно переходять у тінь, що падає. Остання підсвічується рефлексом. Найчастіше навчальні постановки ставляться з верхнім бічним освітленням. Коли джерело освітлення зміщене в сторону рисувальника, тоді рефлекс у тіньовій частині кулі буде утворюватися світлом, відбитим від поверхні, на якій вона розташована, тобто знизу. Світло, що відбивається від конуса, теж може утворювати рефлекс на кулі.

Про об'ємне зображення кулі багато написано, існує чимало ілюстрацій, малюнків, фото. У будь-якому разі студентам важливо зрозуміти закономірності переміщення світла, півтонів, тіней і рефлексів залежно від спрямованості джерела освітлення. Зображення кулі вимагає навичок у штрихуванні. Рисувальнику необхідно опанувати тонку тону розтяжку. Ми рекомендуємо використовувати короткі паралельні лінії зі зміною напрямку штрихування.

Не слід захоплюватися тільки кулею, весь рисунок постановки повинен поступово набиратися тону від світлих до темних ділянок. Заведено працювати окремо зі світлом на предметах та з півтонами, тінями, рефlekсами, постійно порівнюючи їх між собою.

Художнику-професіоналу, який виховав у собі цілісність бачення, під силу почати подібну нескладну постановку з будь-якого предмета, і, повністю його закінчивши, перейти до наступного. Однак це зовсім неправильний до навчання підхід, а швидше демонстрація своїх можливостей.

РОЗДІЛ 4

Постановка з трьох геометричних предметів (гіпсовий куб, куля, циліндр)

Це завдання завершує ознайомлення з побудовою простих геометричних гіпсових фігур (Рис. 13) [30]. Тут відбувається вироблення навичок компонування предметів у заданому форматі, надання об'єму за допомогою штрихування, постановка предметів на площині та просторове вирішення рисунка.

Це завдання ускладнюється тим, що предмети в постановці розташовуються новим для студентів способом: куля виставляється на кубі, циліндр розміщується в ракурсі під кутом до куба і лежить на площині (Рис. 12) [29].

Студенти вже знайомі з зображенням куба і кулі: дане завдання певним чином закріплює уже набуті ними навички.

Алгоритм зображення циліндра досить простий, але в цьому завданні певну складність становлять грані циліндра в перспективному скороченні.

Якщо конус у попередньому завданні був поставлений на площину подіуму і його основа піддавалась мінімальним перспективним скороченням (її можна було вписати у квадрат, змінений прямою перспективою), то грані циліндра вписуються у квадрати, розташовані до того, хто рисує, під кутом, а отже, на них поширюються правила кутових перспективних скорочень.

Рисунок, як завжди, потрібно починати з габаритів і загальних форм, і лише визначившись з розмірами предметів відносно один одного, напрямком основних площин, лінії горизонту, загальної плями, розпочинати детальну побудову предметів.

Для побудови овалів, обмежених і перекручених заданими площинами, циліндр слід укласти в прямокутний

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

паралелепіпед, намічений легкими лініями. Необхідно переконатися у правильності розташування паралелепіпеда, його основа повинна чітко лежати на площині, вертикалі не збиті, наявні необхідні перспективні скорочення. Попередньо намічений циліндр вписується в нього і знаходиться у паралелепіпеді, як в уявному скляному акваріумі. Заздалегідь намічені торці циліндра вирисовуються в торцеві площини паралелепіпеда з урахуванням того, що лінії овалу підпорядковуються цим площинам, які мають гострі та тупі кути.

Насправді завдання не є надто складним, але без підказки викладача студент не впорається. Над цим геометричним завданням треба попрацювати спільно.

РОЗДІЛ 5

Ілюстрації

Ілюстративний матеріал взятий з інтернет-ресурсів, що є у вільному доступі та не містять вказівки на авторів цих матеріалів та будь-які обмеження щодо їх використання.

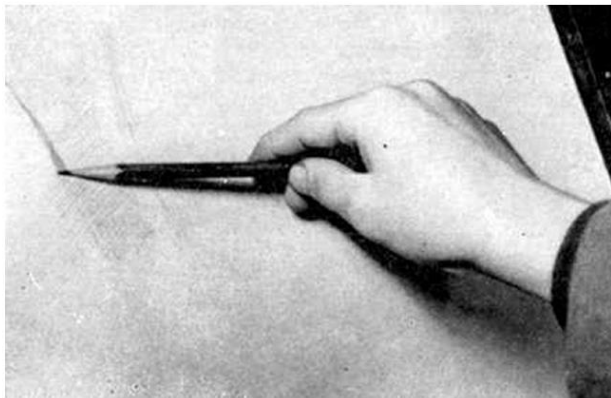
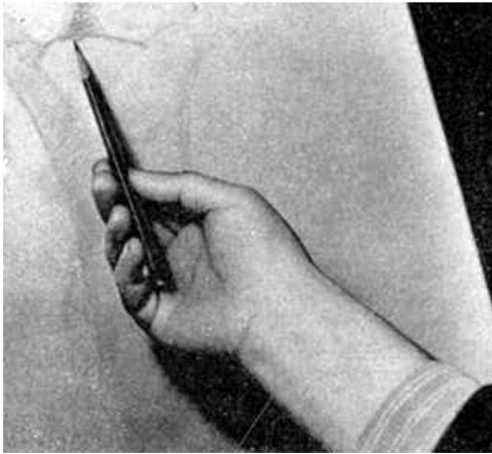

Рис.1. Положення руки з олівцем [18]

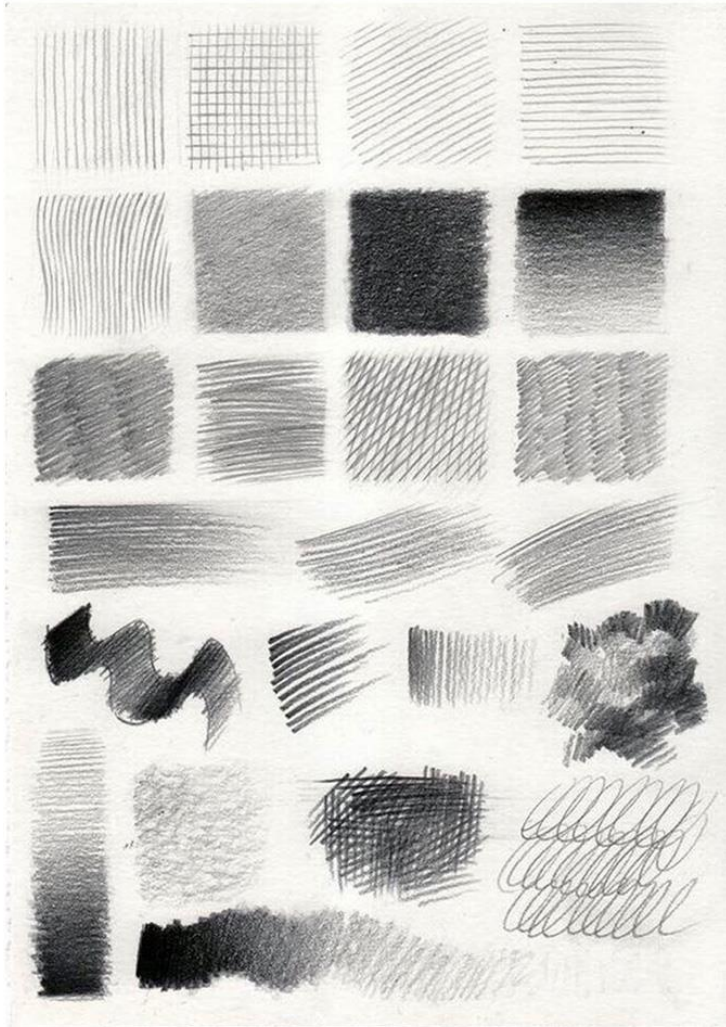

Рис.2. Приклади штрихування [19]

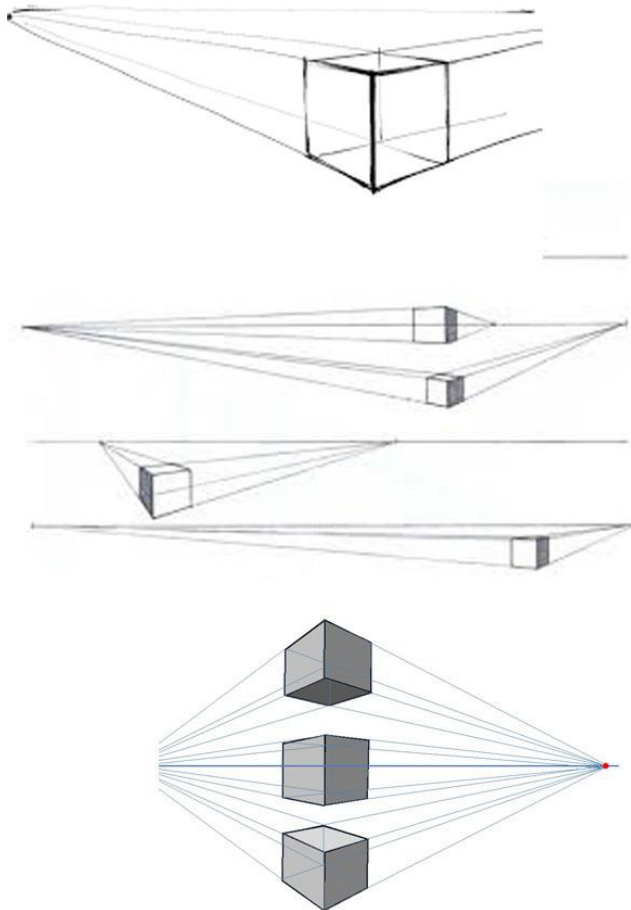

Рис.3. Кутова перспектива куба [20]

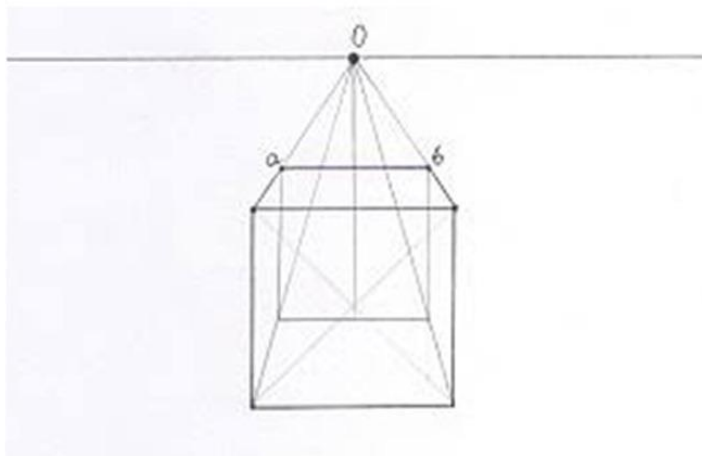

Рис.4. Пряма перспектива куба [21]

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

Образотворче мистецтво. Рисунокзображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації

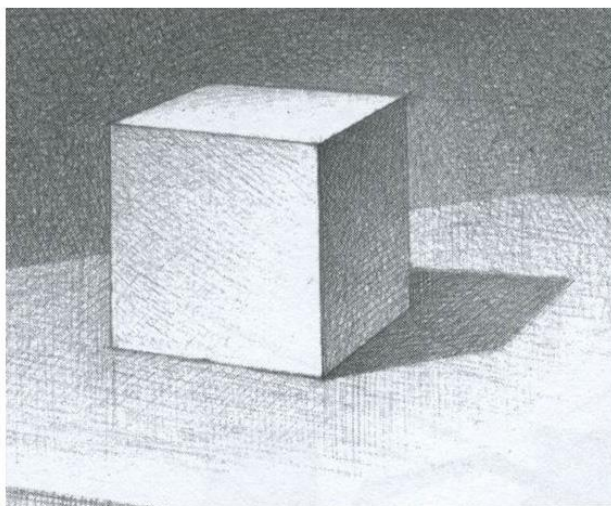
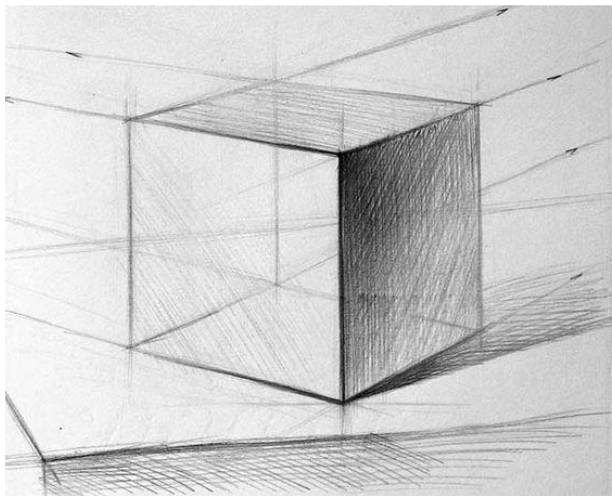

Рис.5. Рисунок куба [22]

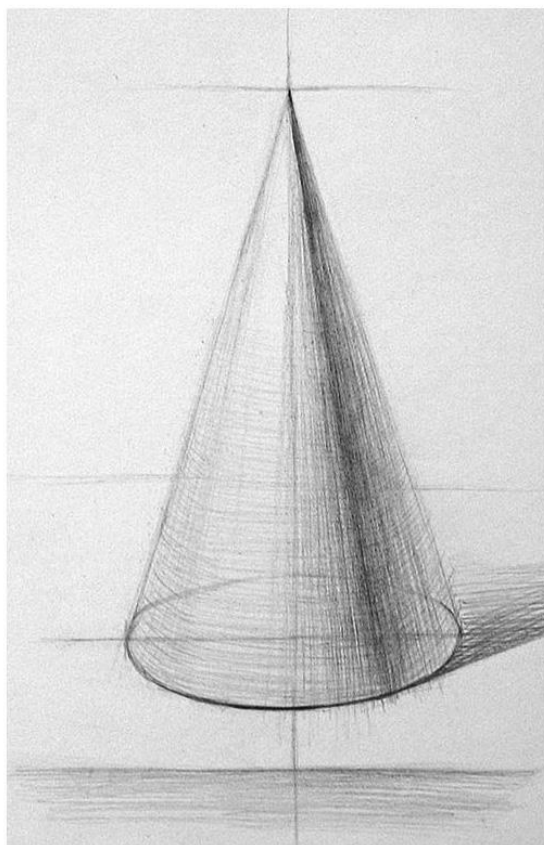

Рис.6. Алгоритм зображення конуса [23]

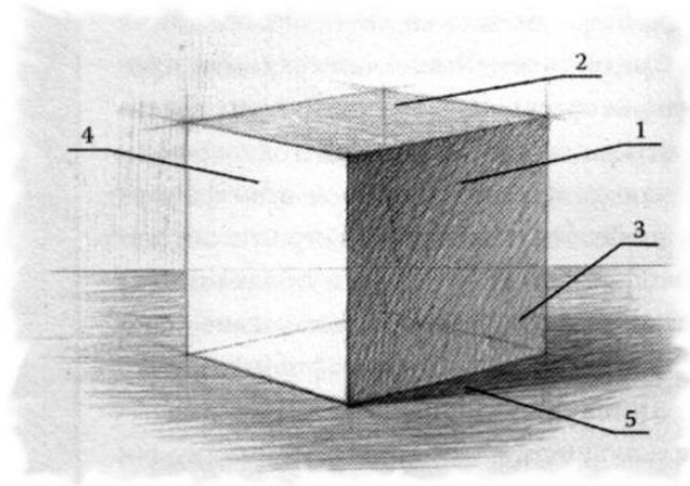

Рис.7. Власна тінь, полу тінь, рефлекс, світло, падаюча тінь [24]

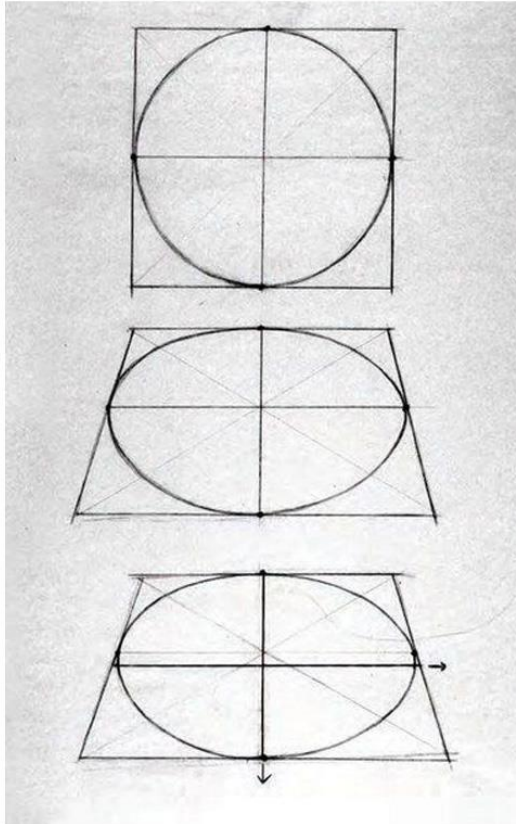

Рис.8. Перспектива кола [25]

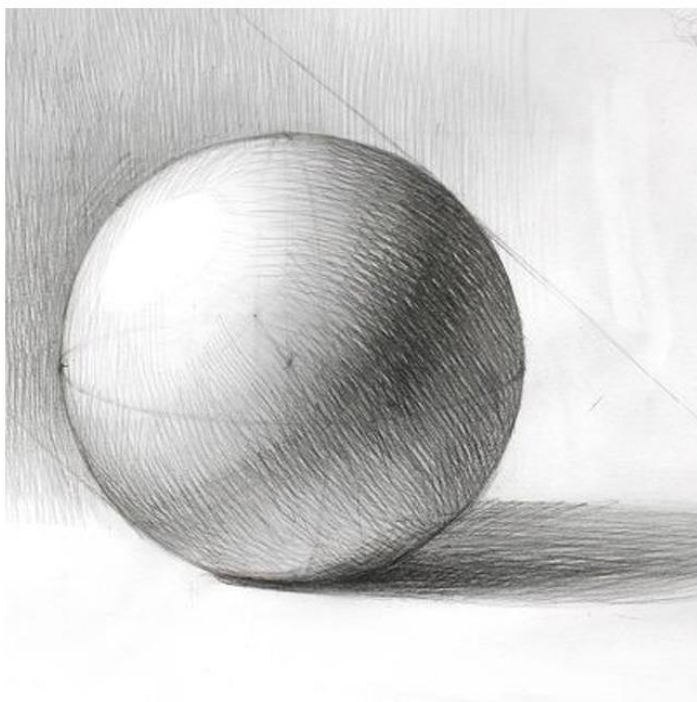

Рис.9. Рисунок кулі [26]

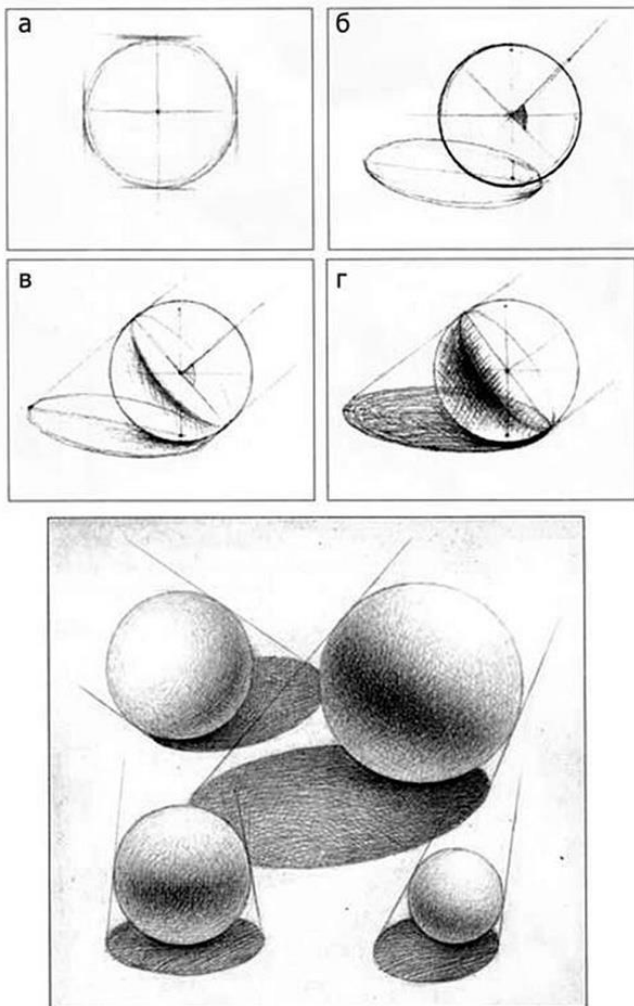

Рис.10. Алгоритм зображення кулі [27]

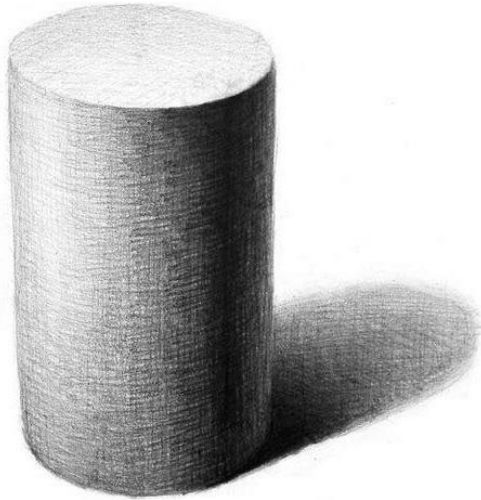

Рис.11. Алгоритм зображення циліндра [28]

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

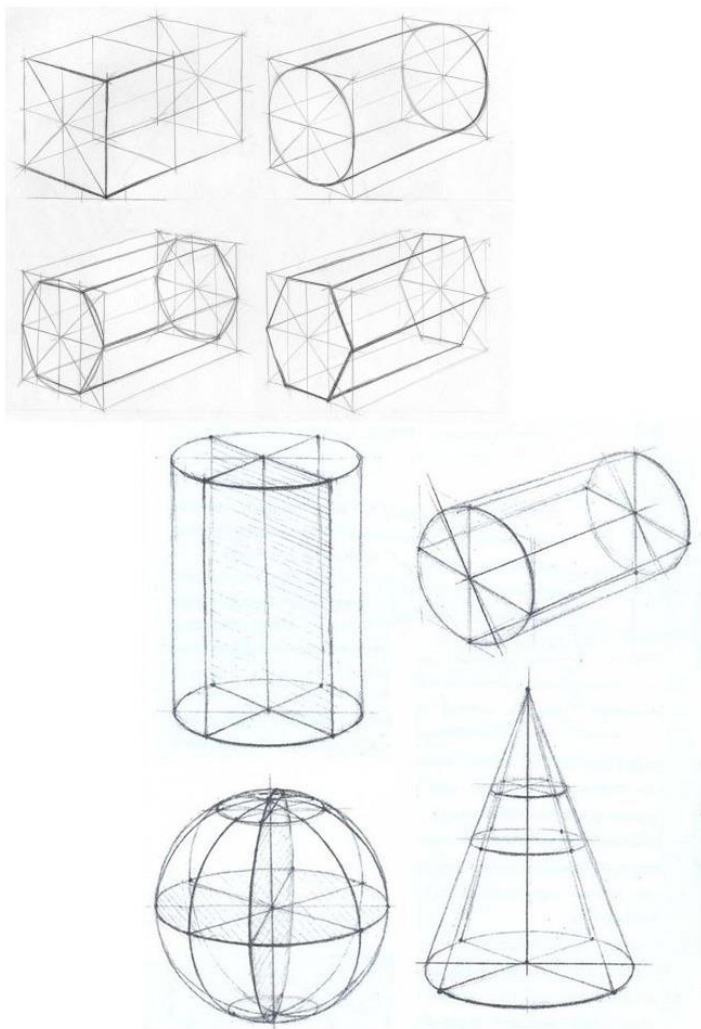

Рис.12. Побудова циліндра, конуса, призми, кола [29]

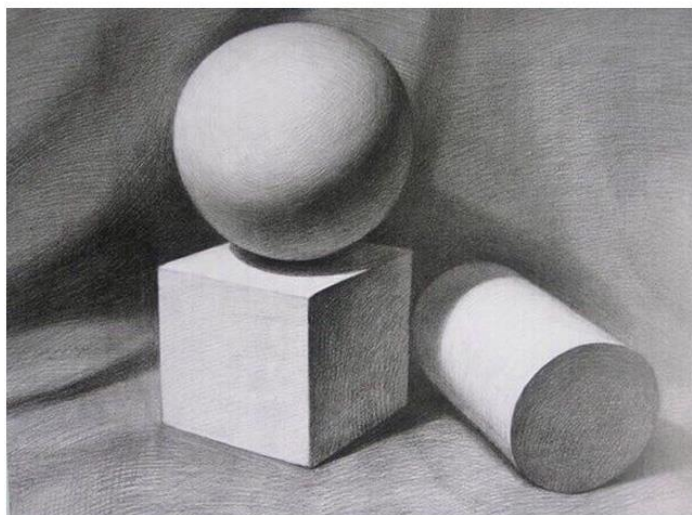
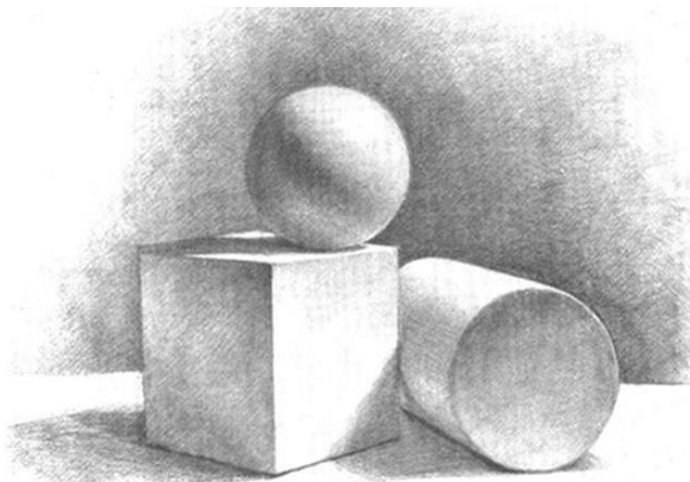

Рис.13. Рисунки куба, кулі, циліндра [30]

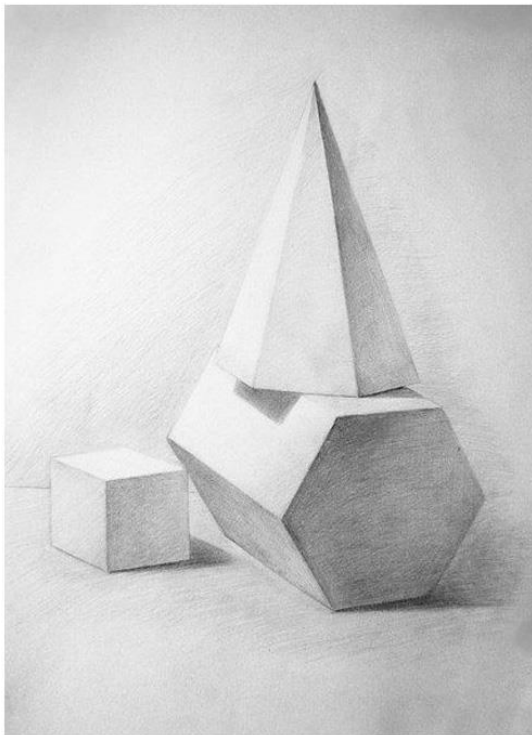

Рис.14. Приклад зображення натюрморту з трьох предметів [31]

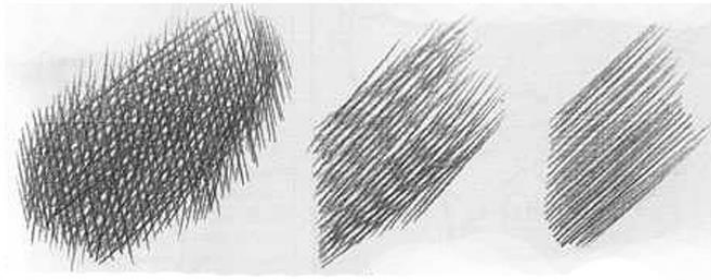

Рис.15. Приклад штрихування [32]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Недосеко Н. Натюрморт. Методичні рекомендації. ЧДБК, 2001. – 20 с.
2. Барчаи Е., Анатомія для художників. – Корвина, Будапешт, 1982. – 344 с.: іл.
3. Andrzej Jakimowicz, Jacek Malczewski. – Warszawa, AURIGA, 1974. – 218 р., іл.
4. Тадем Е., 50 креативних ідей малювання олівцем / Пер.з англ. В.Кучменко. – К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2018. – 224 с.: іл.
5. Кетрін Інгрем, Це Воргол. Ілюстрував Ендрю Рей. / Пер.з англ. Р.Паранько. – Львів, Видавництво Старого Лева, 2016. – 80 с.: кол.іл.
6. Кетрін Інгрем, Це Далі. Ілюстрував Ендрю Рей. / Пер.з англ. Р.Паранько. – Львів, Видавництво Старого Лева, 2017. – 80 с.: кол.іл.
7. Паламарчук Г.П., Тарас Шевченко. Альбом. – К.: Мистецтво, 1976. – 352 с.: кол. іл.
8. Мацапура М.І., Т.Г.Шевченко. Графіка. – К.: Мистецтво, 1964. – 24 с.: іл.
9. Фонди кафедри.
10. Анатомія для художників. URL: https://pseudology.org/health/Barchai_Anatomiya2.pdf
11. Г. Баммес. Анатомічні схеми. URL: <https://nevsepic.com.ua/anatomy/29797-g.-bammes-anatomicheskie-shemy-468-rabot.html>
12. Берн Хогард. Рисунок. URL: https://archive.org/details/gottfriedbammesdernacktemensch_201911/

[Burne%20Hogarth%20-](#)

[%20Drawing%20Dynamic%20Hands/page/n61/mode/2up](#)

13. Ендрю Луміс, Рисування голови і рук. URL:
[\[%20Drawing%20the%20Head%20and%20Hands/page/n81/mode/2up\]\(#\)](https://archive.org/details/gottfriedbammesdernacktemensch_201911/Andrew%20Loomis%20-</p></div><div data-bbox=)

14. Улдис Заринш. Анатомія для скульпторів. URL:
[\[%20Anatomy%20for%20Sculptors/page/n169/mode/2up\]\(#\)](https://archive.org/details/gottfriedbammesdernacktemensch_201911/Uldis%20Zarins%20-</p></div><div data-bbox=)

15. ХДАТМ, Єгоров Євген Павлович - Живописець, графік, художник-монументаліст. URL: <https://www.ksada.org/museum-egorov.html>

16. ХДАТМ, Хбесєдін Сергій Фотійович - Майстер станкового живопису, художник-графік. URL:
<https://www.ksada.org/museum-besedin.html>

17. Методичні рекомендації «Рисунок черепа» URL:
<https://eprints.kname.edu.ua/10601/1/>

18. Положення руки з олівцем. Ramech. URL:
<http://ramech.net/courses/262/679.html;>

19. Приклади штрихування. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/547820742186858841/;](https://www.pinterest.com/pin/547820742186858841/)

20. Кутова перспектива куба. URL:
<https://www ghenadiesontu.com/blog/tag;>

21. Кутова перспектива куба. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/399835273179484217/;](https://www.pinterest.com/pin/399835273179484217/)

22. Рисунок куба. Artacademia. URL:
<https://www.artacademia.kiev.ua/kursy-risovania-risuem-doma;>

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

*Образотворче мистецтво. Рисунок. Зображення простих геометричних форм на площині.
Методичні рекомендації*

23. Алгоритм зображення конуса. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/452471093785694235/;](https://www.pinterest.com/pin/452471093785694235/)
24. Власна тінь, полу тінь, рефлекс, світло, падаюча тінь.
Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/290974825899061118/;](https://www.pinterest.com/pin/290974825899061118/)
25. Перспектива кола. Uahistory/ URL:
<https://uahistory.co/pidruchniki/jeleznyak-art-5-class-2013-us/11.php;>
26. Рисунок кулі. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/568720259204367484/;](https://www.pinterest.com/pin/568720259204367484/)
27. Алгоритм зображення кулі. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/591871576012347822/;](https://www.pinterest.com/pin/591871576012347822/)
28. Алгоритм зображення циліндра. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/308496643240311187/;](https://www.pinterest.com/pin/308496643240311187/)
29. Побудова циліндра, конуса, призми, кулі. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.com/pin/44121271341211005/;](https://www.pinterest.com/pin/44121271341211005/)
30. Рисунки куба, кулі, циліндра. Artacademia. URL:
<https://www.artacademia.kiev.ua/kursy-risovania/kursu-akademicheskogo-risunka-karandashom;>
31. Приклад зображення натюрморту з трьох предметів. Pinterest.
URL: [https://www.pinterest.com/pin/10696117854234671/;](https://www.pinterest.com/pin/10696117854234671/)
32. Приклад штрихування. Pinterest. URL:
[https://www.pinterest.cl/pin/265008759320357248/.](https://www.pinterest.cl/pin/265008759320357248/)

ПРО УКЛАДАЧА

Гладько М. В. – викладач рисунка, образотворчого мистецтва Черкаського державного бізнес-коледжу з 2004 року. Закінчив Пензенське художнє училище імені К. Савицького за спеціальністю «Викладання креслення та малювання» (1987), Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького за спеціальністю «Образотворче мистецтво» (2017), магістратуру Черкаського державного технологічного університету за спеціальністю «Дизайн» (2019). Член Спілки дизайнерів України (2003), член Національної спілки художників України (2010), Заслужений художник України (2019). З 2015 року до сьогодні проводить заняття академічної студії рисунка для професійних художників при Черкаському обласному художньому музеї.

Є автором понад 400 творів мистецтва, які були представлені на 46 творчих виставках України та за кордоном, зокрема 11 персональних виставок. Його художні твори зберігаються у музеях України та приватних колекціях Росії, США, країнах Європи та Азії.

Навчальне видання

Гладько Максим Володимирович

**ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО. РИСУНОК.
ЗОБРАЖЕННЯ ПРОСТИХ ГЕОМЕТРИЧНИХ
ФОРМ НА ПЛОЩИНІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Комп'ютерний набір Гладько М. В.

Підписано до друку 20.06.2023. Формат 60x80/16
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 0,75. Тираж 50 прим. Зам. № 259

За довідками з питань реалізації
звертатись за тел. (472) 64-05-15